

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

Bakalářská práce

**Prvky sci-fi a protiválečná tematika
v románu Kurta Vonneguta**

Jatka č. 5

Vypracoval: Michael Pavlis

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, PhD.

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením téhož zákona zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Michael Pavlis

Poděkování

Touto cestou bych chtěl poděkovat paní PhDr. Kamile Vránkové, PhD, která s maximální ochotou konzultovala mou práci. Byla nejen velmi ochotnou osobou, ale i naslouchající a chápající osobou předávající mi trpělivě rady a zkušenosti.

Anotace

Náplní bakalářské práce je analýza a rozbor románu Kurta Vonneguta *Jatka č. 5* (*Slaughterhouse-Five*, 1969) z hlediska protiválečných motivů (autorova vlastní zkušenost z druhé světové války) a použitých prvků science fiction (mimozemská civilizace Tralfamadore). Tyto protiválečné a sci-fi prvky mají vliv na život hlavního hrdiny Billyho Pilgrima a na jeho úniky z reality. Text je analyzován a interpretován metodou close reading.

Klíčová slova

časoprostorová diskontinuita, osamělý hrdina, smrt, spravedlnost, válka, život

Abstract

This bachelor thesis is devoted to an analysis of Kurt Vonnegut's novel *Slaughterhouse-Five*. It is analyzed from the anti-military point of view (the author's own experience from the W.W.II.) and the science fiction point of view. These anti-military and science fiction strands have a strong influence on the main character Billy Pilgrim and his escapes from the reality. The text is analyzed and interpreted by the close reading method.

Keywords

death, justice, life, lonely hero, time and place disorder, war

Obsah

Úvod.....	1
1 Americká protiválečná literatura	3
2 Kurt Vonnegut	5
3 Válečná zkušenost	7
3.1 Protiválečné prvky v díle	7
3.2 Nástup na frontu a život v zajetí	11
3.3 Bombardování.....	13
3.4 Poprava učitele.....	17
3.5 Postmodernismus v díle	20
4 Život Billyho Pilgrima po válce	23
5 Prvky SCI-FI.....	25
5.1 Kilgore Trout	26
5.2 Tralfamadořané	28
5.3 Tralfamadořanská kultura a nihilismus.....	31
5.4 Obraz konce světa.....	32
5.5 Sci-fi prvky, časoprostorová rovina, míšení rovin.....	34
6 Závěr.....	38
Resumé.....	40
Seznam použité literatury.....	41

Úvod

Bakalářská práce se zabývá protiválečnými motivy a sci-fi prvky v románu Kurta Vonneguta *Jatka č. 5 (Slaughterhouse-Five)*, 1969). Tyto protiválečné a sci-fi prvky souvisejí se životem hlavního hrdiny Billyho Pilgrima a s jeho domnělými úniky z reality. Konkrétní motivy jsou popisovány a analyzovány metodou close reading.

Několik kapitol rozebírá snahu autora o přiblížení jeho vlastních zkušeností z války čtenáři. Popisují protiválečné motivy, bombardování a popravu jednoho ze spoluvězňů. Analyzují symboliku nesmyslnosti válečných konfliktů a jejich vlivu na myšlení a prožívání zúčastněných lidí. V centru pozornosti je neschopnost jednotlivých hrdinů se s hrůzami války vypořádat. Samostatná kapitola je věnována životu hlavního hrdiny po válce. Další kapitoly se zabývají některými rysy science fiction v románu. Určité prvky science fiction v románu mohou odkazovat na hrdinovu touhu po úniku z nesnesitelné reality. Stejná touha má vliv na hrdinův cynický až nihilistický pohled na smrt.

Cílem práce je upozornit na zajímavé propojení motivů sci-fi a šokujících obrazů z průběhu druhé světové války. Během své bakalářské práce jsem se snažil vycházet zvláště z následujících odborných publikací: *Od Poea k postmodernismu* Martina Hilského, *Apocalypticism in American Cultural History 2: "Revelations of the Other"* Martina Procházky, *Nihilism and the Sublime Postmodern* Williama Slocomba a *Nové náboženství Kurta Vonneguta* Petra Zelenky.

Ústředním tématem Vonnegutova románu je bombardování Drážďan. O samotném bombardování však v celém románu moc informací nenalezneme. Spíše se dozvídáme o hrůzách, které nastaly po tomto činu spojeneckých vojsk. Mezi silné motivy se dá zařadit také poprava učitele Edgara Derbyho (který byl jedním ze spoluvězňů) kvůli jeho šlechetnosti.

Spisovatel Kurt Vonnegut, autor knihy *Jatka č. 5*, byl jedním ze sedmi amerických válečných zajatců, kteří bombardování Drážďan přežili, a to skutečně v zajateckém táboře umístěném v místních jatkách. Jako zajatec byl nucen uklízet lidská těla – nejprve do společných hrobů a posléze viděl spalování lidských těl plamenomety, protože v hrobech již nebylo pro mrtvé místo. Události, které skutečně zažil, dal prožít Billymu Pilgrimovi. A ty Billyho poznamenaly na celý život.

Stěžejní náplní této práce je právě charakteristika hlavního hrdiny, jeho zážitků, pocitů a myšlenek.

1 Americká protiválečná literatura

Tématu s protiválečnými motivy, leč jinému konfliktu, se dříve věnoval Stephen Crane v románu *Rudý odznak odvahy* (*The Red Badge of Courage*, 1895). Crane se zmiňuje o absurditě války, umírání, iracionálním jednání hlavního hrdiny, který vyběhl jako první proti nepřátelům vstříc smrti z číré hrůzy, za což byl posléze odměněn odznakem hrdinství. Takovým hrdinou se mohl stát každý mladík, který by při vojenské vřavě přišel o rozum. V tomto konfliktu šli někteří aktéři do války z přesvědčení, že chtějí něco změnit, jiní kvůli vyznamenání. V průběhu však pochopili, že válka je pouze nekonečné utrpení a strach o život. Román je jedním z prvních děl americké literatury, které podává negativní obraz války jako takové. Občanská válka byla do té doby popisována pouze jako velkolepé vítězství demokracie.

Jiný slavný americký spisovatel, Ernest Hemingway, se ve svém románu *Komu zvoní hrana* (*For Whom the Bell Tolls*, 1940) také věnoval osamělému hrdinovi. Ten se při občanské válce ve Španělsku dobrovolně dopouští hrůzných činů na svých protivnících. Román realisticky popisuje utrpení, násilí, lásku, sebeobětování, a v neposlední řadě pokládá otázku týkající se smyslu lidského života.

V první polovině 20. století se USA staly ekonomickou velmocí světa. Díky válce a zbrojení se dostaly z ekonomické krize třicátých let. Jejich ekonomika několik let po sobě úspěšně rostla. Do válečného stavu se dostali až 7. prosince 1941, když na jejich přístav Pearl Harbor na Havajských ostrovech zaútočila japonská armáda a zdecimovala 2 403 mužů, zlikvidovala několik válečných lodí a desítky letadel na blízkém letišti. Tímto momentem vstoupily USA do války proti Ose zla.

Během války americká armáda (pěchota, letectvo a námořnictvo) působila převážně v Tichomoří, kde svedla největší boje. Ovšem ani na půdě evropského kontinentu nebyly boje pozitivnější. Významný americký spisovatel Norman Mailer ve svém díle *Nazí a mrtví* (*The Naked and the Dead*, 1948) ztvárňuje své vzpomínky na období mezi lety 1943-1945, které prožil jako voják americké armády v Pacifiku. Jeho román je podle kritiků „nejlepší americký román z období druhé světové války.“²

Výrazná postava osamělého hrdiny se objevuje v románu Josepha Hellera *Hlava XXII* (*Catch-22*, 1961). Heller vyobrazuje válku a nastalou situaci jako výrazně

² HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, str. 396.

nenormální, čímž vysvětluje deformace v chování hlavního hrdiny Yossariana i dalších postav. Na rozdíl od hlavního hrdiny románu *Rudý odznak odvahy* se zde Yossarian rozhodne z boje utéct, aby si zachránil holý život. Podle Hilského chce útekem před „nekontrolovatelným armádním strojem zachránit smysl svého života, ba život sám.“³

Slovy Yossariana: „*Já neutíkám před odpovědností. Utíkám k ní. Utéct a zachránit si život, na tom není přece nic negativního.*“⁴

Literární kritici měli z počátku strach, jestli Heller nesnížil tragédii na úroveň grotesky. Hilský však zdůrazňuje:

„*Grotesknem se válečná tragédie nedegradovala: jen se hrozivěji vystupňovala, nikoli ad absurdum, k nesmyslnosti, ale k rozměrům, v nichž je její obraz smysluplnější, hlubší, univerzálnější.*“⁵

Kurt Vonnegut ve svém díle popisuje, jak prožíval válku on a jemu podobní. Všichni šli do války ještě jako děti, z dětské nevědomosti. Jejich matky je vnímaly jako nedospělé muže, a o to horší pro ně musela být představa, že jejich děti při válečném konfliktu mohou přijít k úrazu, ne-li přímo zemřít. Motivy protiválečných literárních děl odkazují na absurditu smrti ve válce.

³ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, str. 316.

⁴ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, str. 316.

⁵ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, str. 316

2 Kurt Vonnegut

Kurt Vonnegut se narodil v Indianapolis 22. listopadu 1922 Kurtovi a Edith Vonnegutovým. Byl nejmladším ze tří dětí. Jeho předci přišli z Německa okolo roku 1855. Na střední škole pravidelně publikoval v *Shortridge Daily Echo*, což mělo významný vliv na utváření jeho spisovatelských návyků. Od roku 1940 studoval na Cornellově univerzitě v Ithace ve státě New York, kde o tři roky déle úspěšně promoval z biochemie. Při studiu na vysoké škole si přivydělával psaním pro časopis Cornell Sun.

V lednu 1943 narukoval jako voják do americké armády. Tentýž rok v květnu spáchala jeho matka sebevraždu. O tomto momentu se zmiňuje jako o události, která v něm zanechala trauma. Nedlouho poté byl armádou vyslán do Evropy, kde byl zajat a držen jako válečný zajatec v Drážďanech. Tam zažil události, které ho později vedly k napsání díla *Jatka č. 5 (Slaughterhouse-Five, 1969)*.

Po odchodu z armády Vonnegut začal opět studovat. Tentokrát antropologii na univerzitě v Chicagu. Oženil se s Jane Cox, svou středoškolskou láskou, se kterou se však brzy rozvedl. Při studiu pracoval jako policejní reportér. Chicago opustil bez diplomu, protože nepřijali jeho diplomovou práci. Z Chicaga odešel do Schenectady ve státě New York, kde pracoval pro General Electric. Chicagská univerzita ho později vyznamenala magisterským titulem, protože přijala jeho diplomovou práci knihu *Kolíbka (Cat's Cradle, 1963)*, s odvoláním na její antropologický obsah. Pokračoval v psaní pro různé časopisy: *Saturday Evening Post*, *Ladies' Home Journal*, *Collier's*, and *Cosmopolitan*. Jeho první román *Mechanické piáno (Player Piano, 1952)* byl znovu vydán roku 1954 a zaznamenal mírný úspěch. Až po sedmi letech dokončil svůj další román *Sirény z Titanu (The Sirens of Titan, 1959)*, protože mezitím psal mnoho krátkých povídek, které byly lépe finančně ohodnocené. Tyto první dva romány spolu s krátkými příběhy se zasloužily o to, že veřejnost i literární kritika vnímala Kurta Vonneguta jako autora sci-fi literatury.

Období mezi lety 1957-58 bylo pro Kurta velmi obtížné, zemřel mu otec a jeho sestra Alice onemocněla rakovinou a jeho švagr, Alicin manžel se zabil při vlakovém neštěstí. V tento moment Kurt adoptoval tři ze čtyř sirotek a jeho rodina se tak zdvojnásobila. Nicméně vše se začalo obracet k lepšímu. Jeho děl si začali všimnout literární kritici, stávaly se populárními mezi čtenáři. V roce 1965 přijal nabídku učit na

univerzitě v Iowě, kde se setkal s dalšími spisovateli, kteří ho ovlivnili. Posléze se stal známým díky svému dílu *Jatka č. 5*, které bylo nedlouho poté zfilmováno a přineslo mu tak finanční jistotu a stabilitu.

3 Válečná zkušenost

V únoru 1945, ani nikdy předtím, si lidé nedokázali představit, že by se cílem spojeneckých náletů mohlo stát město a jeho civilní obyvatelstvo. Historicky velmi významný střed Drážďan dával Němcům prchajícím od východní fronty před Rudou armádou pocit, že by se zde mohli ukrýt v bezpečí před dělostřeleckou palbou nebo nálety bombardérů. Nicméně na Jaltské konferenci Stalin požádal Roosevelta a Churchilla o bombardování civilních cílů, díky němuž předpokládali rychlejší podlomení morálky Němců i německé armády. Tento výsledek se vzápětí dostavil, ale za cenu obrovského traumatu z tragické smrti nevinných lidí. V srpnu téhož roku se Američané samostatně rozhodli pro velmi podobný scénář při válce s Japonskem a shodili daleko ve vnitrozemí dvě atomové pumy na Hirošimu a Nagasaki.

3.1 Protiválečné prvky v díle

V přístřešku pro prasata, určená k porážce, v budově městských jatek s popisným číslem 5 přežil bombardování hrdina románu Billy Pilgrim. Byl to téměř zázrak. Drážďany hořely tři dny a tři noci. V jejich troskách zahynuli stálí obyvatelé města, lidé nasazení zde na nucené práce, uprchlíci před Rudou armádou a také zajatci. Jak Kurt Vonnegut ve svém díle upozorňuje, z vojenského hlediska nesmyslné bombardování o porážce Německa nijak nerozhodlo, nijak nezkrátilo boje, ale zničilo mnoho architektonických skvostů, které se ve městě nacházely (Opera, Zwinger, Chrám Panny Marie atd.). Bombardování především zapříčinilo ohromné ztráty na lidských životech. Nacistická propaganda původně uváděla 250 tisíc mrtvých. V současné době se odhaduje, že zahynulo 25–35 tisíc lidí.

„Moje důvody, proč píšu, jsou politické. Souhlasím se Stalinem a s Hitlerem a s Mussolinim, že spisovatel by měl sloužit své společnosti. Rozcháším se s diktátory

v otázce, jakým způsobem by měl sloužit. Myslím, že spisovatelé by měli být propagátoři změn. K lepšímu, doufejme.“⁶

Americká literatura pojímá válku jako velké téma, řada autorů se prostřednictvím svých děl snaží vyrovnat s hrůzami, které během služby viděli a prožili, jiní tak vzdávají hold válečným obětem. V těchto situacích je velice zajímavé pozorovat hromadně se objevující rozpory mezi subjektivním vnímáním autorů a silou světových dějin, které byly masově prezentovány univerzálním způsobem. Kurt Vonnegut se dokonce o takovém předkládání informací vyjádřil velice odmítavě: „*vše, k čemu máme přístup, jsou útěšné lži*“.⁷

Vonnegut s oblibou ve svých knihách sjednocuje svět fikce se světem jakési vlastní reality – postavou fiktivního vypravěče ve svých dílech tak prakticky promlouvá ke čtenářům autor sám za sebe (Vonnegut při různých rozhovorech vypráví skutečnosti, které jsou identické s vyprávěním postav v jeho dílech).⁸

„Tahle útlá knížka je o tom, jaké to je psát knížku o takové věci. Nemohl jsem se dostat o nic blíž. Ponořil jsem se do svých vzpomínek na tu událost a pojistné okruhy v mém mozku vysadily, ponořil jsem se znovu a znovu se stejným výsledkem. Ta knížka je proces dvaceti let života s Drážďanami v hlavě a s tím, co způsobily.“⁹

Obecně se dá říci, že se světová a americká postmoderní literatura se od sebe příliš neliší, neboť obě reagují na modernisty 20. století, USA měly však odlišnou historii, což ovlivnilo dané autory, kteří si prožili jednak druhou světovou válku, ale také válku ve Vietnamu a Koreji.

Vonnegutův styl v sobě kombinuje temný humor a silné morální vize. Autor do svého románu *Jatka č. 5* zařazuje válečné prvky velice často, ovšem v jiné formě, než by možná čtenář čekal. Na zmínkách o válce není nic patologického. Je zajímavé, že ačkoli je hlavní hrdina Billy Pilgrim (stejně tak jako autor) z války velice deprimován, v jeho

⁶ ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-76-3, str. 13.

⁷ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8, str. 208.

⁸ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8, str. 282.

⁹ ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-76-3, str. 70.

díle žádné nářky nenajdeme. Autor tyto vzpomínky řeší přenesením děje knihy do roviny černého humoru, přirovnáním válečných prvků k různým (často úsměvným) situacím. Autor ale také popisuje pocity lidí ve válce a snaží se v příbězích zobrazit válečné utrpení. Příběhy se prolínají a válečné prvky jsou zamíchány do příběhů z obyčejného života, nebo i z jiné časové roviny. Z knihy je zřejmé, že autor si nese největší počet traumatizujících zážitků z období útoku na Drážďany (viz kapitola č. 2.3.)

„Jedno bylo jasné: naprosto všichni v celém městě, bez ohledu na to, co byli zač, byli pokládáni za mrtvé, a každý, kdo se ještě pohyboval, představoval chybu proti plánu.“¹⁰

Postavy Kurta Vonneguta často ztrácejí schopnost činit důležitá rozhodnutí o vlastním konání a osudu (ten je vždy řízen vyšší mocí, kterou jedinec nemůže ovlivnit) a Vonnegut ve své tvorbě velice často popisuje kapitulaci jedince bez možnosti řízení vlastního osudu.

Vonnegut také barvitě popisuje každou osobnost, která má s válkou co do činění - anebo také nemá s válkou nic společného. V jeho díle se tak mísí několik druhů postav, přičemž některé jsou přímo spojené s válečným děním a některé pouze doplňují jakýsi obraz válečného světa (nebo díky nim autor odvádí pozornost, zlehčuje téma, je cynický a podobně).

„The Englishmen were clean and enthusiastic and decent and strong. They were adored by the Germans, who thought they were exactly what the Englishmen ought to be. They made war look stylish and reasonable, and fun.“¹¹

Z románu *Jatka č. 5* je více než jasné, že autor má velice protiválečný postoj, odmítá jakékoli válečné projevy agresivity a bojů, a je válkou zcela znechucen. Kniha postrádá klasické knižní hrdiny, není v ní žádná spravedlnost, žádné vítězství, Vonnegut

¹⁰ ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-76-3, str. 78.

¹¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 43.

zbavuje čtenáře jakýchkoli iluzí o „spravedlivé válce“. Označuje válku za vražedný stroj (podobně jako jatka).

„I've told my sons that they are not under any circumstances to take part in massacres, and that the news of massacres of enemies is not to fill them with satisfaction or glee.”¹²

Jatka č. 5 jsou válečný román s prvky science fiction, černého humoru a filosofického uvažování, které je pro dílo Kurta Vonneguta velice typické. Vonnegut má tendence se ve své tvorbě zamýšlet nad jednoduchými filosofickými tématy a klást si hluboké otázky – například jaký je smysl života, role svobodné vůle lidí nebo obecná otázka náboženství. Všechny tyto záměry se objevují také v tomto románu. Billy Pilgrim není žádným hrdinou, smrt se stává banální záležitostí. *„Roztříštěnost a nahodilost struktury knihy můžeme směle přirovnat k životu samotného hrdiny knihy - jehož život nemá pevný směr ani smysl. Hlavní hrdina lhostejně reaguje na osudné momenty a hrůzné zážitky, pozbývá veškerých iluzí a rezignovaně akceptuje únos mimozemskou civilizací (nebo si ho dokonce ve své mysli přivolá).“¹³*

Řada autorů v okolí Kurta Vonneguta pojímá válečné téma po svém. *„V tomto období se do literatury také dostávají groteskní prvky a zjednodušování, historie často postrádá logický vývoj, autora odrazuje od realistického pojetí, často se jedná až o pojetí komiksové, o jakési výjevy fantazie a snové zobrazení reality nebo o zesměšnění a ironizování světa, což je typické právě pro literaturu v postmoderně.“¹⁴*

Styl takového černého humoru se tedy v literatuře se stal typickým prvkem, kdy humor je cynický až agresivní, sahající až k hranicím nihilismu (viz kapitola č. 3.3). Takový postmoderní styl humoru najdeme i ve Vonnegutově díle *Jatka č. 5*.

Vonnegut není sám, kdo přidává černý cynický humor do svých děl. Poválečný vývoj s sebou většinou nesl postoj autorů, kteří díky otřesným zážitkům z války propadají cynismu a nihilismu. Například v knize *Jatka č. 5* se černý humor projevuje

¹² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death: (5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 9.

¹³ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8, str. 283.

¹⁴ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8, str. 351.

větou „*Tak to chodí.*“ (v originále anglicky „*So it goes*“), která se objevuje v knize více než stokrát a to pokaždé, když se objeví jakákoli zmínka o smrti. „*Tak to chodí*“ je Vonnegutova nejznámější věta z této knihy, která dokonale charakterizuje celkový pohled na svět, který má dílo čtenářům předložit. Tato průvodní věta má zlehčit obyčejnou smrtelnost, kterou autor považuje za běžnou rutinu a každodenní součást života. Na cynismus a černý humor narážíme v průběhu celého románu.

„He had every piece of equipment he has ever been issued, every present he'd received from home: helmet, helmet liner, wool cap, scarf, gloves, cotton undershirt, woolen undershirt, wool shirt, sweater, blouse, jacket, overcoat, cotton underpants, woolen trousers, cotton socks, woolen socks, combat boots, gas mask, canteen, mess kit, first-aid kit, trench knife, blanket, shelter-half, raincoat, bulletproof Bible, a pamphlet entitled 'Know Your Enemy,' another pamphlet 'Why We Fight' and another pamphlet of German phrases rendered in English phonetics, which would enable Weary to ask Germans questions such as 'Where is your headquarters?' 'How many howitzers have you?' or tell them 'Surrender. Your position is hopeless,' and so on.“¹⁵

3.2 Nástup na frontu a život v zajetí

„At each road intersection Billy's group was joined by more Americans with their hands on the top of their haloed heads. Billy had smile for them all. They were moving like water, downhill all the time, and they flowed at last to a main highway on a valley's floor. Through the valley flowed Mississippi of humiliated Americans. Tens of thousands Americans shuffled eastward, their hands clasped on the top of their heads. They sighed and groaned.“¹⁶

„There are almost no characters in this story, and almost no dramatic confrontations, because most of people in it are so sick and so much the listless playthings of enormous forces.“¹⁷

¹⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 18.

¹⁶ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 18.

¹⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 77.

Kurt Vonnegut zdůvodňuje příběh románu *Jatka č. 5* svou potřebou zdokumentovat vlastní pocity a zážitky z druhé světové války, kterou v Německu sám přežil jako zajatec (právě při bombardování Drážďan). Vonnegut tehdy působil jako člen pěší divize, přičemž byl zajat německou armádou v bitvě u Bulge a poté byl převezen do Drážďan, kde byl donucen pracovat v továrně.

„The war was nearly over. The locomotives began to move east in late December. The war would end in May. German prisons everywhere were absolutely full, and there was no longer any food for prisoners to eat, and no longer any fuel to keep the warm. And – yet here came more prisoners.”¹⁸

Vlak Billyho Pilgrima, který jej během zajetí přepravoval do Drážďan, byl nejdelší vlak ze všech. Billy v knize popisuje, jak se tento stroj celé dny nepohnul. Billy pozoroval vnější svět skrz větráky, které mu sloužily jako okna. Každý vagon měl na starosti dozorčí, který kontroloval chod veškerých akcí uvnitř. Billy byl pověřen vyprazdňováním jakýchsi nočníků, do kterých vězni vykonávali své potřeby. Nikdo nesměl vystoupit dříve, než na místě konečného určení. Billy popisuje své spoluvězně jako dobráky, kteří se vzájemně dělili o jídlo a vodu, střídavě leželi a stáli, zřejmě proto, aby si vyšli vstříc. Vánoce skupina vězňů prožila ve vlaku, který je vezl na východ, Billy Pilgrim si o štědrovečerní noci přilehnul k cizímu vandrákovi, aby usnul – a cestoval časem opět do roku 1967 - do té osudné noci, kdy byl unesen létajícím talířem na Tralfamador.

Během zajetí bylo jméno Billyho Pilgrima vepsáno do knihy v zajateckém táboře a bylo mu přiděleno číslo (*„an iron dogtag in which that number was stamped“*).¹⁹ *„In case Billy died, which he didn't, half tag would mark his body and half would mark his grave.”²⁰*

Během nástupu do války se lidé kolem Billyho domnívali, že Billy začíná mít problémy s udržení psychického zdraví. Jak podotýká Vonnegut, takové smýšlení nebylo založeno na domněnce, že Billy ztrácí rozum ve spojitosti s válečnými událostmi. *„Billy found the couplet so comical that he not only laughed – he shrieked.*

¹⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 32.

¹⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 42.

²⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 42.

*He went on shrieking until he was carried out of the shed and into another, where the hospital was. It was a six-bed hospital. There weren't any other patients in there.*²¹

Když Billy během zajetí pobýval v nemocnici, lékaři byli toho názoru, že takové chování má kořeny v Billyho dětství, protože „*his father had thrown him into the deep end of the Y.M.C.A. swimming pool when he was a little boy, and had then taken him to the rim of the Grand Canyon.*“²²

Autor knihy zde opět svým specifickým způsobem bagatelizuje válečné téma a zabíhá až do černého humoru, přičemž čtenář cítí jakousi „přetvářku“, která znamená autorův únik z ošklivé reality. Toto „zlehčování“ však čtenář brzy prokoukne (což je nepochybně autorův záměr) a umí-li číst mezi řádky, objeví mezi nimi určitý typ skryté nepravdy. Vonnegut zkrátka předkládá čtenářům text, ve kterém jsou vážná témata bagatelizována takovým způsobem, až to má na čtenáře zcela opačný efekt, což je dle mého názoru žádoucí.

Billy se během zajetí setkává s další osobností, která v jeh životě sehrává důležitou roli. Na sousední posteli v nemocnici leží bývalý kapitán pěchoty Eliot Rosewater. Eliot je věčně opilý, což jemu samotnému působí únavu a opovržení sebou samotným. Vonnegut píše, že to byl právě Rosewater, kdo později navedl Billyho k science fiction a především ke zmiňovaným spisům Kilgora Trouta. Je jasné, že Rosewater a Billy Pilgrim si toho měli hodně co říci. „*Rosewater had a tremendous collection of science-fiction paperbacks under his bed. He had brought them to the hospital in a steamer trunk. Those beloved, frumpish books gave off a smell that permeated the ward.*“²³

3.3 Bombardování

*“You needn't worry about bombs, by the way. Dresden is and open city. It is undefended, and contains no war industries or troop concentrations of any importance.”*²⁴

²¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 45.

²² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 46.

²³ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 46.

²⁴ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 68.

V průběhu zajetí zažil Vonnegut bombový útok na Drážďany dne 13. února 1945, při kterém bylo celé město zničeno, což značně poznamenalo jeho tvorbu. Vonnegutovi se podařilo vyvázat díky dobrému úkrytu v podzemních boxech, které patřily drážďanským jatkám. Po útoku byl Vonnegut donucen pomáhat při ohledávání mrtvých těl, která uvízla v sutinách města. Právě v románu *Jatka č. 5* popisuje Vonnegut tyto dny očima hlavního hrdiny – Billyho Pilgrima. Je zajímavé, že navzdory tomuto zážitku autor tvrdí, že podstatu drážďanského bombardování zveličil a spojuje ji s komerčním úspěchem *Jatek č. 5*.

Bombardování Drážďan se tedy stává ústředním tématem románu *Jatka č. 5*. Vonnegut popisuje Drážďany jako krásné město. Naopak spojenecké bombardování označuje za směšné, zbytečné a kruté, je tedy zřejmé, že Vonnegut se neztotožnil s americkým rozhodnutím Drážďany napadnout, že jako americký občan na tento čin nebyl pyšný, což utvrzuje sarkastickou poznámkou: „*myšlenkou bylo urychlit konec války*“.²⁵

Vonnegut popisuje zdánlivý „klid před bouří“, který vykazovala doba v Drážďanech bezprostředně před bombovými útoky. Jiná německá velká města byla bombardována a vypalována, zatímco v Drážďanech se nedělo vůbec nic. „*Sirens were off every day, screamed like hell, and people went down into cellars and listened to radios there. The planes were always bound for someplace else – Leipzig, Chemnitz, Plauen, places like that.*“²⁶

Drážďany byly téměř válkou netknuté, život běžel dál, jako by město ani nebylo ve válce. Vonnegut popisuje, jak městem jezdily tramvaje, lidé vesele chodili do restaurací, do divadel a do ZOO, a každý den/noc se rozsvěcovala a zhasínala světla v domácnostech. Hlavní obživou Drážďan v tomto období byla medicína, potravinářský průmysl a výroba cigaret. Vše pokračovalo až do toho osudného dne, kdy „*People were going home from work now in the late afternoon. They were tired.*“²⁷

²⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 94.

²⁶ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 70.

²⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 70.

Jak již bylo zmíněno, bombový útok na německé Drážďany proběhl dne 13. února 1945. Billy Pilgrim byl během útoku uschován v krytu bývalých jatek, což mu zachránilo život.

„He was down in the meat locker on the night that Dresden was destroyed. There were sounds like giant footsteps above. Those were sticks of high-explosive bombs. The giants walked and walked. (...) The Americans and four of their guards and a few dressed carcasses were down there, and nobody else. The rest of the guards had, before the raid began, gone to the comforts of their own homes in Dresden. They were all being killed with their families. So it goes.“²⁸

Z krytu spolu se svými přáteli vyšli ven až druhý den po útoku. Vonnegut ve své knize prostřednictvím Billyho popisuje hrůzné výjevy, které se objevily ve chvíli, kdy jeho skupinka opouštěla kryt. V těchto smutných odstavcích již autor nepřikládá takový význam zlehčování skutečnosti a věnuje se deskripci reality tak, jaká opravdu byla.

„He told her about the stockyards with all the fenceposts gone, with roofs and windows gone – told her about seeing little logs lying around. These were people who had been caught in the firestorm. So it goes. Billy told her what had happened to the buildings that used to form cliffs around the stockyards. They had collapsed. Their wood had been consumed, and their stones had crashed down, had tumbled against one another until they locked at last in low and graceful curves. ‘It was like the moon,’ said Billy Pilgrim.“²⁹

Ačkoli byl Vonnegut do Drážďan unesen a byl donucen v tomto městě pracovat v zajetí, byl útokem na Drážďany hluboce zasažen a vzpomínky na tento den si nesl celý život. S těmito útoky se nikdy neztotožnil. Jak podotýká Jergová,³⁰ zajímavá je skutečnost, že ve Vonnegutově knize *Muž bez vlasti* je přímo psáno, že bombardování v Drážďanech bylo „zvěrstvem britským, nikoli naším“, což se může jevit jako autorova obrana své vlasti. Považoval se za člověka bez země, zcela se distancoval od Spojených

²⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 93.

²⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 94.

³⁰ JERGOVÁ, Martina. *Vonnegut's Cradle: The United States as Reflected in Selected Novels by Kurt Vonnegut*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Tomáš Pospíšil, Dr., str. 8.

států, ovšem zde se staví na stranu Spojených států, což dokazuje, že se od své rodné země nevratně a definitivně neodvrací. Román *Jatka č. 5* tedy odráží Vonnegutovo vnímání Spojených států (i mimo jeho názor na válku), armády, náboženství a společnosti. Přestože se v románu téměř vysmívá americké střední třídě obyvatelstva a hlavnímu americkému náboženství – křesťanství, je nutno znovu připomenout, že Vonnegut sám také dobrovolně bojoval za Spojené státy v druhé světové válce, což také popisuje ve své knize – proto lze říci, že před zážitky v Drážďanech se ještě nepovažoval za "muže bez vlasti".

To, že bombardování bylo pro Vonneguta silně traumatizující, dokazují jeho opakované zmínky o tomto útoku napříč celou knihou. Je zřejmé, že sám autor by si přál, aby tento den nikdy nenastal, což dokládá odstavec v kapitole číslo 4, kdy popisuje, jak se Billy Pilgrim dívá na válečný film, který v jeho očích probíhá proti časové ose, jako by ho někdo přetáčel, tento válečný akt se tedy děje časově pozpátku:

„American planes, full of holes and wounded men and corpses took off backwards from an airfield in England. Over France a few German fighter planes flew at them backwards, sucked bullets and shell fragments from some of the planes and crewmen. (...) The formation flew backwards over a German city that was in flames. The bombers opened their bomb bay doors, exerted a miraculous magnetism which shrunk the fires, gathered them into cylindrical steel containers, and lifted the containers into the bellies of the planes. (...) Over France, though, German fighters came up again, made everything and everybody as good as new.”³¹

Tento film hlavní hrdina shlédne těsně před tím, než je unesen mimozemskou civilizací. Billy si tyto válečné události přehrává ve své hlavě, což v knize působí smutným dojmem a vzbuzuje ve čtenáři pocit soucitu a jakési úzkosti.

Vonnegut v románu cituje úryvky z několika knih, které pojednávají o drážďanském masakru. Jednou takovou knihou je Irvingova *Zkáza Drážďan* (*The Destruction of Dresden*, 1963), kde Vonnegut cituje předmluvu generála Iry C. Eakera, jehož řeč a myšlenka ho zřejmě zasáhla: "I deeply regret that British and U.S. bombers killed 135,000 people in the attack on Dresden, but I remember who started the last war

³¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 34.

and I regret even more the loss of more than 5,000,000 Allied lives in the necessary effort to completely defeat and utterly destroy Nazism.”³²

3.4 Poprava učitele

„All this happened, more or less. The war parts, anyway, are pretty much true. One guy I knew really was shot in Dresden for taking a teapot that wasn't his.”³³

„The irony is so great. A whole city gets burned down, and thousands and thousands of people are killed. And then this one American foot soldier is arrested in the ruins for taking a teapot. And he's given a regular trial, and then he's shot by firing squad.”³⁴

Edgar Derby byl dle popisu v románu vzdělaný a slušný člověk, který měl své pevné názory. Vždyť právě kvůli tomu, že chtěl sobě a svým kolegům připravit čaj v konvici, kterou našel v rozvalinách Drážďan, byl popraven. Jeho příjmení v překladu znamená buřinka. Buřinka byla ve Spojených státech ve válečné době považována za symbol staromódního stylu oblékání a může tak odkazovat k jeho konzervativním názorům ze „staré školy“. Jako jeden z mála narukoval do americké armády dobrovolně. Právě Edgar držel hlavu umírajícímu Ronaldu Wearymu a také on šel dobrovolně hlídat zhroutěného vojína Billyho na anglickou marodku, zatímco se ostatní bavili na večírku. Zajímavé také je, že si přitom četl knihu *Rudý odznak odvahy (The Red Badge of Courage)* od Stephena Crana, která pojednává o americké Občanské válce, namísto toho aby se utěšoval četbou nějakého jiného nekonfliktního příběhu. U jeho osoby se v románu setkáváme s velkým množstvím skrytých symbolů a je tedy důležité se u některých pozastavit. Edgar byl bývalým středoškolským učitelem, který byl spolu s hlavním hrdinou Billym nucen pracovat jako zajatec v Drážďanech. Vonnegut o Derbym napsal: *„He had expected to become a captain, a company commander,*

³² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 68.

³³ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 1.

³⁴ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 3.

because of his wisdom and age. Now here he was on the Czechoslovakian border at midnight.“³⁵

Billy o Derbych vyprávěl, že byl starý (ve skutečnosti mu bylo 45 let) – říkalo se, že měl syna, který byl vojákem námořní pěchoty v Pacifiku. Derby bojoval s další stovkou Američanů v lesích. Při ostřelování, kdy Němci měli značnou převahu, mu před očima zemřela spousta lidí. Derby měl ale štěstí, že vydržel až do konce bojů a měl tu možnost se s pár přeživšími vzdát a složit své zbraně.

Osudným se mu stal druhý den po bombovém náletu – stejně tak, jako druhému Billyho kolegovi Maorimu. Ten den dostali zajatci příkaz vykopávat mrtvá těla ze sutin. Maori zemřel na suché dávení, když mu bylo nařízeno vytahovat mrtvá těla z útrob zničených budov. A právě na tomto místě *„the poor old high school teacher, Edgar Derby, was caught with a teapot he had taken from the catacombs. He was arrested for plundering. He was tried and shot.”*³⁶

Když byl Derby zastřelen a lékař ho prohlásil za mrtvého, přelomil jeho „psí“ známku ve dvě, což byl válečný symbol smrti. Podle všeho měl Billy svého kolegu Derbyho docela rád. Několikrát ho také zmiňuje ve svých „vzpomínkách“, odrážejících šok ze zbytečné smrti. *„He saw in his memory of the future poor old Edgar Derby in front of a firing squad in the ruins of Dresden.”*³⁷

Vonnegut několikrát připomíná, že Derby byl člověk vzdělaný, moudrý a hodný dobrák. Derby je ale také prezentován jako utopický snílek s hlavou plnou nereálných představ s věčně nasazenými růžovými brýlemi. Derby často hovořil o americkém státním zřízení – o jeho svobodě, spravedlnosti, příležitostech a férovém jednání pro všechny občany bez výjimek. Hrdinsky tvrdil, že mezi těmito občany není člověka, který by za takové vznešené ideály ochotně nepoložil život. Byl to právě Edgar Derby, kdo vystoupil s proslovem na obranu vlasti poté, co se je snažil nacistickou ideologií poblázněný Američan Howard W. Campbell přemluvit k boji za Třetí říši. *„He spoke of the brotherhood between the American and the Russian people, and how those two*

³⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 42.

³⁶ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 111.

³⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 48.

nations were going to crush the disease of Nazism, which he wanted to infect the whole world.“³⁸

Vonnegut Derbyho dokonce opravdu označuje za určitý typ hrdiny (je jedinou výraznou osobou z blízkého okruhu Billy Pilgrima, která je v knize spojována s hrdinstvím). *“One of the main effects of the war, after all, is that people are discouraged from being characters. But old Derby was a character now.”*³⁹

Ačkoli se toho o Derbym moc nedozvíme, Vonnegut na Edgara Derbyho odkazuje několikrát napříč celou knihou. Jednou takovou pasáží je rozhovor na marodce, kde ležel Billy jako zajatec spolu s Edgarem a přišel se za nimi podívat anglický lékař (taktéž v zajetí): *„How is the patient?’ he asked Derby. ‘Dead to the world. ‘ ,But not actually dead. ‘ ,No. ‘ ,How nice – to feel nothing, and still get full credit for being alive. ‘ “*

Tato slova odrážejí celou absurditu války. Vojáci touží po životě, ale ten je spojen s bolestí a strachem. Zdá se, že jediným možným „únikem“ z nesnesitelné reality je bezvědomí nebo šílenství.

*„You seem older than the rest, said the colonel. Derby told him he was forty-five, which was two years older than the colonel. (...) You know – we’ve had to imagine the war there, and we have imagined that it was being fought by aging men like ourselves. We had forgotten that wars were fought by babies. When I saw those freshly shaved faces, it was shock ‘My God, my God,’ I said to myself. ‘It’s the Children’s Crusade.’“*⁴⁰

Právě zde se setkáváme s podstatným motivem celé knihy. Jak již naznačila Mary O’Hare, ve válce přicházejí matky o syny, kteří ještě nejsou muži. Ve válkách bojují děti, a tím nesmyslnost všech ozbrojených konfliktů ještě narůstá. Namísto toho, aby dospívali, zakládali rodiny a prožívali život v míru, musejí v cizích válkách bojovat za přežití a svobodu. Bohužel vždy se najde mnoho těch, kteří tento boj nepřezijí a

³⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children’s Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 77.

³⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children’s Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 77.

⁴⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children’s Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 48-49.

domů se ke svým rodinám nikdy nevrátí. Edgar Derby v dopisech manželce opakovaně zmiňuje štěstí spojené se skutečností, že se dožil takřka konce války. Toto zdánlivé štěstí se však v závěru románu mění v krutou ironii osudu. Když měl Edgar Derby na konci války přání připravit ostatním zajatcům teplý čaj, byl chycen za rabování, odsouzen a popraven za projev dobré vůle. Edgar Derby se tak stal morálním hrdinou, který doplatil na svou šlechtitost.

3.5 Postmodernismus v díle

Díky novým zážitkům, skutečnostem a zkušenostem, literárním autorům po válce již umělecké metody modernismu nestačily. Svět, ve kterém byly zbořeny hranice a decimovány národy, změnil úhel pohledu a autoři přišli s novou metodou.

„To nové, co přišlo ve čtyřicátých letech po modernismu, využívalo ironie, znevažování, narážek a parodie. Odmítalo vážná gesta a vznešené myšlenky. Postmoderní autoři rezignovali na velký příběh, klasické začátky i konce. Z jedné vypravovací roviny přecházejí plynule do druhé a další. Čtenář nemá jistotu, co je vlastně opravdovým příběhem knihy. Autora nezajímá psychologie postavy; s tou zachází jak s figurkou na šachovnici.“⁴¹

Americká protiválečná literatura druhé poloviny dvacátého století (Heller, Mailer, Vonnegut) je postmoderní díky své apokalyptické/postapokalyptické tematice. Vonnegut ve svém románu *Jatka č. 5* kombinuje populární žánr science fiction s žánrem válečného románu a ve spojení s postmoderními znaky tak vytváří typické postmoderní dílo. Fakta se tedy prolínají s fikcí, což je základním znakem postmoderní literatury.

Postmoderní literatura přišla nejen s novými žánry, ale je také typická tím, že je určena prakticky pro každého čtenáře. Pro lepší orientaci bude rovněž potřeba poukázat na společenské dění, na které svojí činností postmoderna reagovala.

Vznik postmodernismu nacházíme v krizi moderny, která svůj potenciál již vyčerpala. Tím, že Vonnegut do svého příběhu vložil prvky science fiction, se oprostil od realistického pojetí. Typickým rysem postmoderní literatury je napětí ve vztahu

⁴¹ POSPÍŠIL, Ivo. *Světové literatury 20. století v kostce. Pod vedením I. Pospíšila zpracovali S. Dembická, J. Kovář, K. Křížová, P. Kylvoušek a I. Přikrylová. Praha: LIBRI, 1998, str. 16.*

jednotlivce a společenského systému. Ve Vonnegutových románech je často zmíněna neúprosnost každodenního života.

„Vonnegut's novels are absurd amalgamations of everyday life presented with simplicity that counteracts the hypocrisy of civilized society – what might be termed, in Vonnegut's world, an „alien's-eye view“ of humanity.“⁴²

Postmoderní literatura tak nabývá nového zajímavého kontextu - do popředí později vstupují žánry, které můžeme označit jako brakové (sci-fi, komiksy, detektivní literatura atd.). Tato tvorba vykazuje romantické prvky, je sentimentální a především populární, protože je cílena na širokou veřejnost. Autoři postmoderních děl se staví do opozice vůči modernistické literatuře – například proti dílům T. S. Eliota nebo Jamese Joyce, protože ji považují za intelektuální a příliš elitářskou.

Kvůli důkladnějšímu pochopení tvorby Kurta Vonneguta je důležité si ukázat projevy postmoderny v literatuře. Pojem postmoderna se na severu Ameriky formuje koncem padesátých let 20. století a způsobuje proměnu celé americké literatury. Velkou roli sehrávají vojenské konflikty, protože v období druhé světové války se spisovatelé často sami účastní přímých vojenských zásahů a bojů. Vonnegut se v románu *Jatka č. 5* zabírá významem svobodné vůle. Autor se zamýšlí nad tím, zda má jedinec vůbec možnost podle svobodné vůle jednat.

Podobně jako pro ostatní společenské a kulturní oblasti, tak i ve sféře literatury je pojem postmodernismus poměrně těžké a komplikované vymezit. Kritika jím definuje širokou oblast literatury od relativně kontroverzní tvorby Williama Sewarda Burroughse, Jacka Kerouaca a skupinky tvůrců označované jako Beat Generation až po autory, jejichž tvorba je značně inspirovaná pozdními modernistickými názory Vladimíra Nabokova, Jorgeho Luise Borgese a Samuela Becketta.⁴³

V díle *Jatka č. 5* je hlavním poselstvím tvrzení, jak jsou obecně války a státní konflikty zcela absurdní. Jsou dokonce natolik absurdní, že se téměř nedají ve zdraví přežít (a to ani ve chvíli, kdy je fyzické zdraví zachováno). Díky těmto skutečnostem je

⁴² SLOCOMBE, William. *Nihilism and the Sublime Postmodern*. Routledge, 2013, page 114.

⁴³ RULAND, Richard; BRADBURY, Malcolm. *Od puritanismu k postmodernismu: dějiny americké literatury*. Mladá fronta, 1997, strana 355.

tedy nutné uniknout mimo realitu (do zcela jiného světa, dětství nebo literatury), aby bylo psychické zdraví ukotveno v rozumných a udržitelných mezích. Pocit času se tedy jednoznačně zploští, což je prvek typický právě pro postmoderní díla. Kniha *Jatka č. 5* je „žánrově až bezbřehá, plná jakési literární rozpustilosti, ale specifická autorova neukázněnost nijak nesnižuje závažnost tématu, ani ve finále nebagatelizuje vážné poselství díla.“⁴⁴

Jak zdůrazňuje William Slocombe „*The novels of Kurt Vonnegut, however, explore the fact that the absurdity of postmodern life is rooted in the trauma of the twentieth century.*“⁴⁵

⁴⁴ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. Od Poea k postmodernismu. *Odeon, Praha*, 1993, str. 305, 413.

⁴⁵ SLOCOMBE, William. *Nihilism and the Sublime Postmodern*. Routledge, 2013, page 114.

4 Život Billyho Pilgrima po válce

Jak již bylo řečeno, ve Vonnegutově díle se často objevují známky černého humoru a cynismu.

„*Smích, a to i ten nejtrpčí, se mu zdá být poslední zárukou uchování rovnováhy v konfrontaci s krutou skutečností i se samou Smrtí.*“⁴⁶

Vonnegut není sám, kdo přidává tyto prvky do svých děl. Řada spisovatelů, kteří přežili válku, po jejím skončení prochází specifickou životní fází, ve které se zvláštním způsobem přenastaví jejich žebříček hodnot, připomínky hrůz prožité během války se střídají se smutkem a zklamáním ze světa. Takové vnímání autorů se přenáší do jejich literatury, která odráží jejich nové vnímání světa. „*Vonnegut v průběhu padesátých až sedmdesátých let napsal několik děl, které se staly klasickými undergroundovými díly.*“⁴⁷ Tato díla byla velice ovlivněna jeho dojmy z války, které reflektoval i do postavy Billyho Pilgrima v románu *Jatka č. 5*.

Po válce Billy Pilgrim dostudoval optickou školu, kde poznal dceru majitele tohoto institutu a později se s ní oženil. Dvojice spolu přivedla na svět dvě děti. Mezitím se Billy stal úspěšným podnikatelem, když si otevřel svoji vlastní praxi (optiku). Billy tedy nějaký čas tráví život jako bohatý oční lékař v honosném georgiánském domě. Roku 1968 se společně se skupinkou optiků vydává pronajatým letadlem na cestu do Montrealu, kde se koná mezinárodní kongres. Při tomto letu se ale stane neštěstí – letadlo narazí na vrcholek Sugarbush Mountain ve Vermontu a zřítí se. Billy Pilgrim je jediným přeživším. Jeho manželka se okamžitě rozjede za Billym do Montrealské nemocnice, přičemž se přihodí další neštěstí s fatálními následky – žena se nedopatřením otráví kyslíčnickem uhelnatým z výfuku svého automobilu. Billy se zanedlouho uzdraví, ale k podnikání se nevrátí, uzavře své nitro před vnějším světem a změní se. Na obličeji má od letecké tragédie velkou jizvu. Svůj život plánuje v poklidu dožít ve svém domku, kam si pořídí hospodyně a kam za ním pravidelně chodí jeho dcera. Právě zde začíná Billy popisovat své první zkušenosti s mimozemskou civilizací a jeho první únos na cizí planetu. Po jeho návratu se rozhodne, že bude veřejnosti přednášet na toto téma a pokusí se v tomto směru šířit osvětu. Billy tedy po válce

⁴⁶ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, Str. 411.

⁴⁷ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, Str. 418.

pořádá především různé přednášky a vystoupení v televizi a stává se známějším pro stále větší masu lidí. Toto jednání velmi pobuřuje jeho rodinu, která jeho zážitkům není schopna uvěřit a považuje Billyho za senilního blázna.

Billy Pilgrim tragicky umírá v USA rukou svého známého Paula Lazzara, který má za to, že Billy nese vinu na smrti jejich společného přítele Wearyho. Tyto tři muže společně zajali u Drážďan, kde Weary onemocněl a po pár dnech zemřel. Na smrtelné posteli Wearymu Lazzaro slíbí, že Billyho po válce zabije. Vše tedy pomyslně končí (dle Billyho filosofie převzaté od Tralfamadořanů spíše začíná) Billyho násilnou smrtí na jedné z jeho veřejných přednášek (díky cestování v čase Billy také přesně věděl, kdy zemře).

5 Prvky SCI-FI

Vonnegut byl ve své době řazen mezi autory, kteří píší science-fiction žánr, což nevedlo k jeho vlastnímu uspokojení (zejména po uvedení jednoho z jeho románů, který byl k dostání v nekvalitním obalu). Vonnegut nezískal oblibu odborné veřejnosti a vysloužil si dokonce velmi nepříznivé recenze, protože sci-fi žánr byl vnímán jako podřadný.⁴⁸

Vonnegutovi trvalo dlouhou dobu, než se mu podařilo kritiky přesvědčit, že jeho dílo nepatří pouze do žánru sci-fi. Literární odborníky přesvědčil až v roce 1969 vydáním románu *Jatka č. 5*. Tento krok znamenal pro Vonneguta vystoupení ze stínu pouhé sci-fi, díky čemuž si zajistil významnější postavení mezi literárními autory.

Vonnegut píše, že Billy se poprvé přesunul v čase v době, kdy byla druhá světová válka v plném proudu, přičemž jeho vzpomínky na únos mimozemšťany se dle mnohých objevily až po neštěstí, kdy ve válce během letecké katastrofy utrpěl zranění hlavy. On sám ale tvrdil, že takové vzpomínky měl vlastně odjakživa, ale nikdy nenastal správný čas je komukoli sdělit.

Ve Vonnegutově díle prvky sc-fi nacházíme jako metaforický obraz jeho myšlení. Cestování hlavního hrdiny časoprostorem totiž existuje pouze v jeho mysli. Postupné procházení mezi realitou a fantazií je metaforou člověka poznamenaného hrůzami z bojů, válečným peklem, a zobrazuje muže balancujícího mezi životem a smrtí, normalitou i bláznovstvím, minulostí i současností.

*„Borges describes, the polished surfaces ‘of his books as able to ,represent and promise the infinite‘. His fantasy worlds of Tlon, Uqbar and Orbis Tertius exist as signs referring only to themselves, self-generated. Novels by Barthelme, Coover, Hawkes, Malamud, Vonnegut, have been related to this tradition of fantasy as fabulation, as metafiction.”*⁴⁹

⁴⁸ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8.

⁴⁹ JACKSON, Rosemary. *Fantasy*. Routledge, 2013, str. 164.

5.1 Kilgore Trout

„‘Are — are you Kilgore Trout?’ ‘Yes. ‘Trout supposed that Billy had some complaint about the way his newspapers were being delivered. He did not think of himself as a writer for the simple reason that the world had never allowed him to think of himself in this way. ‘The — the writer?’ said Billy. ‘The what?’ ‘Billy was certain that he had made a mistake. ‘There’s a writer named Kilgore Trout.’ ‘There is?’ ‘Trout looked foolish and dazed. ‘You never heard of him?’ ‘Trout shook his head. ‘Nobody — nobody ever did.’“⁵⁰

Vonnegut čelil mnoha kritickým ohlasům svého díla. Na základě zklamání z neustálého zařazování jeho tvorby do žánru sci-fi se v jeho díle *Jatka č. 5* objevuje autobiografická postava Kilgore Trouta. Trout je zkrachovalým autorem science-fiction povídek, jehož díla jsou vydávána jako podřadné laciné paperbacky, které nejsou k dostání v knihkupectví. Tuto postavu je možné chápat jako autorovo alter ego. Sám Vonnegut píše: „*Kilgore Trout je osamělý, odvržený autor, jakým jsem myslel, že se sám stanu.*“⁵¹

Dle knihy *Jatka č. 5* se Kilgore Trout stal Billyho oblíbeným žijícím autorem a science fiction jedinou literaturou, kterou chtěl číst. Billy dokonce sám tvrdil, že přečetl desítky Troutových knih a stal se Troutovi i opravdovým přítelem. „*He has also become a friend of Trout, who is a bitter man.*“⁵²

Billy Pilgrim začíná číst Troutovy knihy a až posléze se s ním setkává osobně.

„*The titles were all new to him, or he thought they were. Now he opened one. It seemed all right for him to do that. Everybody else in the store was pawing things. The name of the book was The Big Board. He got a few paragraphs into it, and then realized that he had read it before — years ago, in the veterans’ hospital. It was about an*

⁵⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 79.

⁵¹ ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-76-3, str. 22.

⁵² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 78.

Earthling man and woman who were kidnapped by extra-terrestrials. They were put on display in a zoo on a planet called Zircon-212. “⁵³

Z tohoto vyprávění je jasné, že Billy není jediným pozemšťanem, který uniká do jiné dimenze a v jeho myšlenkách se objevuje mimozemská civilizace. Obraz únosu je zakořeněn i v hrdinově podvědomí. Trout je také velice cynický a je prezentován jako prorok nebo vizionář, který zná skutečnou realitu života.

Když se Billy Pilgrim konečně setkává se svým oblíbeným autorem Kilgourem Troutem, stane se tak úplnou náhodou. Trout nevypadá jako autor, který by byl hvězdou, není známý veřejnosti, dokonce si Billymu stěžuje, že mu za celou kariéru přišel pouze jeden dopis od fanouška – a to od člověka, který to neměl v hlavě v pořádku. Billy Pilgrim a Kilgore Trout mají mnoho společného a často se ve svých myšlenkách vzájemně doplňují. Vedou spolu dlouhé rozpravy o životě, jejich rozhovory jsou v knize zmíněny několikrát v odlišných kapitolách i souvislostech. „*All these years' he said, I've been opening the window and making love to the world.* “⁵⁴

Kilgore Trout ve skutečnosti bydlí v Iliu (v Billyho rodném městě) a to sám, zcela bez přátel a všemi opovrhován. Jak již víme, Kilgore Trout je bezpochyby autorem science fiction. Sám Trout se nepovažuje za spisovatele, proto je pro něho nadmíru překvapující, že se o něho někdo zajímá, čte jeho knihy a dokonce ho považuje za vynikajícího autora. Billy o Troutovi říká, že „*Kilgore Trout's unpopularity was deserved. His prose was frightful. Only his ideas were good.* “⁵⁵

Jedna z knih Kilgora Trouta se jmenuje *Maniaci čtvrté dimenze* a vypráví o lidech, jejichž duševní choroby jsou nevléčitelné. Příčiny takových chorob se nacházejí pouze ve čtvrté dimenzi, proto trojrozměrní pozemští lékaři si takové příčiny nejsou schopni představit, natož je pochopit. Trout tvrdí, že ve čtvrté dimenzi se nachází spousta věcí, které jsou pro pozemšťany nepředstavitelné. Patří k nim nebe a peklo.

⁵³ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 104.

⁵⁴ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 79.

⁵⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 50.

5.2 Tralfamadořané

Kurt Vonnegut ve svém románu popisuje cizí mimozemskou civilizaci, která má svůj domov na planetě Tralfamador, která se nachází 300 milionů mil od Země. Hlavní hrdina románu Billy se během svého pobytu v jejich světě naučí skoro vše o jejich životě. Vonnegut zde v románu vytváří zcela nový svět, jehož obyvatelé mají zcela jiné vnímání, než lidé.

Zástupci této mimozemské civilizace jsou šedesát centimetrů vysokí, mají zelenou barvu, na povrchu své planety jsou ukotveni díky sacím kalichům a speciálním držadlům, která jsou mimořádně pružná. Tralfamadořané na těle nemají žádné ústrojí, které by jim umožnilo mluvit, dorozumívají se pouze telepaticky. S Billym Pilgrimem mohou komunikovat pouze prostřednictvím počítačového stroje. Jejich chování je přátelské a „they could see in four dimensions.“⁵⁶

Tralfamadořané často litují Pozemšťany, že jsou schopni vidět pouze ve třech dimenzích, což je značně omezující. Pozemšťany vnímají jako vhodný rod k edukaci – Pozemšťané by se od nich mohli učit „about *many wonderful things, especially about time*.“⁵⁷

*„Billy Pilgrim says that Universe does not look like a lot of bright little dots to the creatures from Trafalmadore. The creatures can see where each star has been and where it is going, so that the heavens are filled with rarefield, luminous spaghetti. And Tralfamadorians don't see human beings as two-legged creatures, either. They see them as great millipedes – 'with babies' legs at one end and old people's legs at the other.“*⁵⁸

Jejich létající talíř měří v průměru přibližně třicet metrů a jediný zvuk, který talíř vydává, je soví zpěv. Když se Billy Pilgrim poprvé setkal s tímto strojem, bylo mu čtyřicet let a bylo mu tehdy dopředu jasné, že ho mimozemšťané unesou. Z poklopu talíře byl vysunut žebřík, přičemž Billyho mysl byla jaksi uměle ochromena „psychopistolí“, která na něj mířila z okna talíře. Později mu bylo přikázáno, aby se

⁵⁶ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 12.

⁵⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 12.

⁵⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 40.

zachytil žebříku a násilně byl vytažen do přetlakové komory – teprve poté se Billymu vrátila jeho mysl. Během pobytu na Tralfamadoru, který trval několik pozemských měsíců, byl vystavován jako exponát v geodetické kopuli v místní ZOO, což mělo vést k pobavení obyvatel této cizí planety. Spolu s Billym se jako exponát objevuje další Pozemšťan, tedy žena – známá herečka Montana, se kterou je přece jen čas na cizí planetě zábavnější.

V průběhu času Billy mohl také s Tralfamadořany rozmlouvat. Nikoli dlouze, avšak o hlubokých tématech. Než se tak ale stalo, zajímali se Tralfamadořané o Billyho pocity z pobytu na jejich planetě. „*Now the first question came – from the speaker on the television set: ‘Are you happy here?’ ‘About as happy as I was on Earth,’ said Billy Pilgrim, which was true.*“⁵⁹

Tato slova tedy demonstrují, že hlavní hrdina knihy se nedokázal stoprocentně vymanit ze spárů hrůzných myšlenek na minulost (dosti možná stejně tak, jak autor knihy Kurt Vonnegut). Ovšem Billyho život ve světě fantazie spolu s pornoherečkou Montanou v zoologické zahradě na Tralfamadoru se zřejmě ukazuje jako snesitelnější než pouhé přežívání na planetě Zemi.

Tato mimozemská civilizace nezná války, vnímá čas i život jedince zcela odlišně a posuzuje jinak to, co je během života opravdu důležité. S lidskou rasou nemají téměř nic společného, naopak se často podivují lidským zvyklostem a vnímání světa.

„On Tralfamadore, says Billy Pilgrim, there isn’t much interest In Jesus Christ. The Earthling figure who is most engaging to the Trafalmadorian mind, he says, is Charles Darwin – who taught that those who die are meant die, that corpses are improvements.“⁶⁰

Tralfamadořané tvrdí, že při cestování napříč celým vesmírem a objevování nových civilizací se setkávají s něčím takovým, jako je svobodná vůle, pouze na planetě Zemi. Nikde jinde svobodná vůle neexistuje. Ostatní civilizace zkrátka nechávají průběh svých dějin volně plynout a nezasahují do nich. Takové jednání nelze označit za dobré, ani špatné. Vonnegutovo poselství v tomto případě může znamenat, že jestliže má lidský druh svobodnou vůli ve svých životech, je jeho povinností konat tak, aby zabránil událostem, které nejsou žádoucí – tedy například nenechat propuknout války.

⁵⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 52.

⁶⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 109.

„I am a Trafaladorian, seeing all time as you might see a stretch of Rocky Mountains. All time is all time. It does not change. It does not lend itself to warnings or explanations. It simply is.“⁶¹

Tralfamadořané si nedokáží představit, jak se Pozemšťanovi jeví čas. Billy jim úhel pohledu Pozemšťanů vysvětluje, což je velice náročné. Tralfamadořané jsou vyzváni, aby si představili, jak během bezmračného dne hledí přes poušť na hory. Mohou se zadívat kamkoli se jim zlíbí, na sebemenší detail v této scénérii. Spolu s nimi se ale v poušti nachází i Pozemšťan, jehož hlava je uzavřena v jakési ocelové kouli, kterou nelze sundat. V kouli se nachází pouze jediný průzor, k němuž je připevněna trubice. Všechno, co Pozemšťan mohl spatřit, byla malá tečka na konci této trubky. Neví, kde se nachází a co bylo zvláštní – dokonce si vůbec neuvědomuje, že by na jeho situaci bylo něco zvláštního. *„Whatever poor Billy saw through the pipe, he had no choice but to say himself, „That’s life.“⁶²*

Rozdíl ve vnímání času ale není tím jediným, co přináší Tralfamadořanům zmatené pocity. Jejich vnímání reálných hrozeb v životě je taktéž zcela odlišné.

„Earthlings must be the terrors of the Universe! If other planets aren’t now in danger from Earth, they soon will be. So tell me the secret so I can take it back to Earth and save us all: How can a planet live at peace?“⁶³

„‘Would – would you mind tell me -,’ he said to the guide, much deflated, ‘What was so stupid about that?’ ‘We know how the Universe ends -,’ said the guide, ‘and Earth has nothing to do with it, except that it gets wiped out, too.’“⁶⁴

Billy Pilgrim si plně osvojí Tralfamadorskou filosofii. Uvěří jí a oddá se jí naplno. Toto přesvědčení ho neopustí ani po návratu na svoji rodnou planetu. Billy, jak

⁶¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 39.

⁶² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 53.

⁶³ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 53.

⁶⁴ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 53.

sám říkal, pevně věří, že mnoho pozemských duší je ztracených a nešťastných jen proto, že nedokáží vidět tak jasně a do hloubky, jako jeho přátelé z Tralfamadoru. „*It had to be done,*” Rumfoord told Billy, *speaking of the destruction of Dresden. ‘I know,’ said Billy. ‘That’s war.’ ‘I know. I’m not complaining.’ ‘It must have been hell on the ground.’ ‘It was,’ said Billy Pilgrim. ‘Pity the man to do it.’ ‘I do.’ ‘You must have had mixed feelings, there on the ground.’ ‘It was all right,’ said Billy. ‘Everything is all right, and everybody has to do exactly what he does. I learned that on the Tralfamadore.*“⁶⁵

Přesto, že Billy Pilgrim svým pobytem na Trafalmodoru uniká z reality, tak se mu obraz války stále vrací.

5.3 Trafalmodořanská kultura a nihilismus

S románem *Jatka č. 5* koresponduje také tralfamadorské pojetí tvorby textů. Kompozice díla je téměř shodná – prolínání času a různé časové roviny. Obyvatelé Tralfamadoru popisují své romány následovně:

„There are no telegrams on Tralfamadore. But you’re right: each clump of symbols is a brief, urgent message – describing a situation, a scene. We Tralfamadorians read them all at once, not one after the other. There isn’t any particular relationship between all the messages, except that the author has chosen them carefully, so that, when seen all at once, they produce an image of life that is beautiful and surprising and deep. There is no beginning, no middle, no end, no suspense, no moral, no causes, no effects. What we love in our books are the depths of many marvelous moments seen all at one time.“⁶⁶

Billy Pilgrim často propadá nihilistickému stylu myšlení, stejně tak jako Tralfalmodořané. Na rozdíl od nich si Billy může své zaměření uvědomit – lze říci, že obyvatelé Tralfamadoru se neřadí do žádných kategorií a proudy svého myšlení nenazývají žádným způsobem. Billymu jeho život připadá beze smyslu, a to částečně i proto, co viděl za války. Tvrdí, že viděl největší masakr v evropských dějinách, proto se

⁶⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 103.

⁶⁶ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 40.

snaží změnit sám sebe a svůj vesmír, přičemž science fiction mu v tom je dobrým pomocníkem.

„And Billy had seen the greatest massacre in European history. So it goes. So they were trying to re-invent themselves and their universe. Science fiction was a big help.“⁶⁷

O tom, že Billy často propadal nihilismu a depresivnímu myšlení, nás může přesvědčit i jeho vnímání své vlastní matky, o které říkal: *„She upset Billy simply by being his mother. She made him feel embarrassed and ungrateful and weak because she had gone to so much trouble to give him life, and to keep that life going, and Billy didn't really like life at all.“⁶⁸*

Svoji matku vnímá, jako někoho kdo mu dal život, který on nechce žít. Takže ani únik do dětství tedy Billymu nepřináší útěchu.

5.4 Obraz konce světa

Kurt Vonnegut používá tralfamadorskou filosofii k vyjádření svého vlastního poselství. Popisuje hlavního hrdinu, jenž v zajetí na cizí planetě hovoří o válkách, které probíhají na jeho planetě, a myslí si, že Tralfamadořané budou z jeho vyprávění ohromeni a vyděšeni. Nic takového se ale nestane. Billy, který je čtenářem science fiction, dokonce čeká, že se jich zmocní takový strach, že budou přemýšlet o tom, zda zbrojení Pozemšťanů nakonec nezničí celý vesmír.

Při těchto úvahách se Billyho jeden obyvatel Tralfamadoru zeptal, co považuje na jejich hostitelské planetě za nejcennější, načež Billy odpověděl: *„How the inhabitants of a whole planet can live in a peace. I as you know, I am from a planet that has been engaged in senseless slaughter since the beginning of time. I myself have seen the bodies of schoolgirls who were boiled alive in a water tower by my own countrymen, who were proud of fighting pure evil at the time.“⁶⁹*

⁶⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 46.

⁶⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 47.

⁶⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 53.

Dle Tralfamadořanů jsou ale všechny války nevyhnutelné, a nemá tedy cenu se jim snažit zabránit. Proto také sami přiznávají, že se ani nepokusí zabránit konci světa, až jednou přijde. „*If you know this,*” said Billy, *“isn’t there some way you can prevent it? Can’t you keep the pilot from pressing the button?”* *“He has always pressed it, and he always will. We always let him and we always will let him. The moment is structured that way.”*⁷⁰

Tralfamadorská filosofie je tedy nechat věci volně plynout, což ovšem nemusí znamenat, že se na jejich území žádné zlé věci nikdy nedějí. „*On other days we have wars as horrible as any you’ve ever seen or read about. There isn’t anything we can do about them, so we simply don’t look at them. We ignore them. We spent eternity looking at pleasant moments – like today in the zoo. Isn’t this a nice moment?*” *“Yes.”* *“That’s one thing that Earthlings might learn to do, if they tried hard enough: Ignore the awful times, and concentrate on the good ones.”*⁷¹

Vonnegut v jedné ze svých závěrečných pasáží v knize *Jatka č. 5* podotýká:

*“If what Billy Pilgrim learned from the Tralfamadorians is true, that we will all live forever, no matter how dead we may seem to be, I am not overjoyed. Still – If I am going to spend eternity visiting this moment and that, I’m grateful that so many of those moments are nice.”*⁷²

Čímž dokonale shrnuje záměr své knihy, její poselství a vysvětluje tak svoji snahu uniknout před realitou do světa fantazie. V této jeho větě tkví pravda jeho poznání – jeho přikládání obrovského významu hezkým chvílím, které v životě zažil, chtěl na ně vzpomínat, proto si vytvořil svůj vlastní svět, aby jím zakryl nechtěné zážitky, na které se mu často nedařilo zapomenout.

⁷⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 53.

⁷¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 54.

⁷² VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 109.

5.5 Sci-fi prvky, časoprostorová rovina, míšení rovin

*"How nice – to feel nothing, and still get full credit for being alive."*⁷³

*"Jednou z forem populární literatury, kterou Vonnegut využívá a zároveň ironicky překonává, je science fiction. Tento žánr se mu stal nejenom prostředkem, nýbrž i cílem vlastních kritických a satirických záměrů."*⁷⁴

*„Billy is spastic in time, has no control over where he is going next, and the trips aren't necessarily fun. He is in constant state of stage fright, he says, because he never knows what part of his life he is going to have to act in next."*⁷⁵

Prvky science fiction se v díle *Jatka č. 5* objevují v průběhu celé knihy. Děj knihy se prolíná, časová osa není stálá. Hlavní hrdina knihy Billy Pilgrim, který si ve svém životě nese mnoho zážitků z války, čas od času propadá smutku a vzpomínkám. Ohlédneme-li se retrospektivně na okamžik, kdy započalo jeho dobrodružství, na jehož začátku byl unesen mimozemskou civilizací, bude to den svatby jeho dcery Barbary. Závěr toho dne je v knize popsán jako chladný s měsícem v úplňku, Billyho bezesná noc, kdy musel vstát z postele a dopředu již si byl jist, že tu noc bude unesen létajícím talířem (věděl dokonce i přesný čas svého únosu).

Z tohoto popisu vyplývá, že autor naznačuje, že hlavní hrdina si vše sám dopředu naplánoval ve své hlavě. Únos mimozemskou civilizací se tak stává jakýmsi útekem od reálného života, dokonce jej můžeme označit za útek plánovaný a rozmyšlený. To, že Billy toto oddělení se od reality a současnosti plánoval, dokládá i stav jeho života v den svatby dcery, kdy popisuje, jak prochází temnou halou svého domu, mívá místnosti ozářené měsíčním svitem. Tyto pokoje jsou prázdné a patří jeho dvěma dětem – tedy dětem, „*které už nebyly dětmi.*“⁷⁶

⁷³ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 48.

⁷⁴ HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993, str. 409.

⁷⁵ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 11.

⁷⁶ VONNEGUT, Kurt. *Jatka č. 5: aneb Křížová výprava dětí – povinný tanec se smrtí*. 1. Praha: Mladá fronta, 1973, str. 47.

„Billy was guided by dread and the lack of dread. Dread told him when to stop. Lacko f it told him when to move again. He stopped.”⁷⁷

Je zřejmé, že právě v této životní chvíli po svatbě své dcery, kdy je Billy již nepotřebným pro své potomky, se Billy rozhodne dobrovolně se odvrátit od reálného přítomného života a vydat se do říše fantazie. Tato smyšlená cesta mu umožní zapomenout na hrůzné prožitky z války, nespravedlnost, kterou cítil, zklamání, které se dostavilo během uplynulých let, kdy mohl kolem sebe pozorovat generaci, která se z války nepoučila. Důkazem toho, že se jedná o únik do světa fantazie v Billyho mysli, dokládá i skutečnost, že *„Billy válečný film viděl nejprve pozpátku a pak zase od začátku – a potom nadešel Čas, aby se odebral do zahrady za domem létajícímu talíři naproti”⁷⁸*, tedy po zhlédnutí filmu v jeho skutečné reálné podobě se rozhodl pro jakousi rezignaci a vnitřní útěk od vzpomínek a z reality, která pro něho byla natolik deprimující.

Jak se objevuje v knize, ačkoli Billy uniká do smyšleného světa, neustále se mu vrací vzpomínky na temné časy z války. Není tedy 100% ponořen do života pouze ve své fantazii, nýbrž se mu často do mysli vrací propojení s realitou. *„They introduced an anesthetics into Billy’s atmosphere now, put him to sleep. They carded him to a cabin where he was strapped to a yellow Barca-Lounger which they had stolen from a Sears and Roebuck warehouse. The hold of the saucer was crammed with other stolen merchandise, which would be used to furnish Billy’s artificial habitat in a zoo on Tralfamadore. The terrific acceleration of the saucer as it left Earth twisted Billy’s slumbering body, distorted his face, dislodged him in time, sent him back to the war. When he regained consciousness, he wasn’t on the flying saucer. He was in a boxcar crossing Germany again.”⁷⁹*

Prvky science fiction, které reprezentují zcela smyšlené situace, se tedy neustále prolínají s autorovými reálnými vzpomínkami, které prožil během válečného období. Kniha se tedy snaží dodržet dvě dějové linky, které jsou obsahově zcela odlišné – a přesto velice propojené. Čtenář se tak setkává se syrovým popisem války s propojením

⁷⁷ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 33.

⁷⁸ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 34.

⁷⁹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969, page 35.

s cynickými prvky, přičemž jsou často popisovány zdánlivě nepodstatné události nebo detaily v jednotlivých situacích.

Lze říci, že prolínání fiktivní postavy Kilgora Trouta v dílech Kurta Vonneguta může být do jisté míry také symbolem. Minimálně je velmi zajímavé kolik práce a úsilí musel Kurt v jednotlivých dílech vynaložit, aby postavu Trouta propojil do tolika dějových rovin a dokonce se v několika dílech objevuje jako reálná postava, jako například v *Jatkách č. 5*.

Když Billy Pilgrim později v New Yorku vystoupil v celonočním rozhlasovém vysílání věnovaném diskusním pořadům, hovořil o svém únosu na Tralfamador a popisoval, jak byl zcela nahý vystavován jako vážený exponát v jejich zoologické zahradě. Od doby, kdy došlo k únosu, ho nikdo nepostrádal – Tralfamadořané s ním proletěli jakousi časovou smyčkou, díky tomu tedy mohl strávit na jejich planetě pobývat celé roky a přitom být od Země vzdálen vteřiny.

„The most important thing I learned on Tralfamadore was that when a person dies he only appears to die. He is still very much alive in the past, so it is very silly for people to cry at his funeral. All moments, past, present and future, always have existed, always will exist. The Tralfamadorians can look at all the different moments just that way we can look at a stretch of the Rocky Mountains, for instance. They can see how permanent all the moments are, and they can look at any moment that interests them. It is just an illusion we have here on Earth that one moment follows another one, like beads on a string, and that once a moment is gone it is gone forever. "When a Tralfamadorian sees a corpse, all he thinks is that the dead person is in a bad condition in that particular moment, but that the same person is just fine in plenty of other moments. Now, when I myself hear that somebody is dead, I simply shrug and say what the Tralfamadorians say about dead people, which is 'so it goes.'“⁸⁰

„Billy had a framed prayer on his office wall which expressed his method for keeping going, even though he was unenthusiastic about living. A lot of patients who saw the prayer on Billy's wall told him that it helped *them* to keep going too. It went like this:

⁸⁰ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 12-13.

GOD GRANT ME
THE SERENITY TO ACCEPT
THE THINGS I CANNOT CHANGE,
COURAGE
TO CHANGE THE THINGS I CAN,
AND WISDOM ALWAYS
TO TELL THE
DIFFERENCE.

Among the things Billy Pilgrim could not change were the past, the present and the future.⁸¹

Citované úryvky mohou naznačovat snahu Billyho Pilgrima o smíření se s realitou a přijetí skutečnosti, že nedokáže nic ovlivnit vlastní vůlí. Může také jít o ironickou narážku na jeho osud. Pokud je skutečnost nepřijatelná a není možné ji změnit, má život vůbec smysl?

⁸¹ VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death*:(5. Print.). Delacorte, 1969, page 28.

6 Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl vyhledat a popsat vybrané protiválečné a sci-fi prvky v románu Kurta Vonneguta *Jatka č. 5*. Kniha *Jatka č. 5* je zvláštní fúzí několika literárních postupů, která tvoří ojedinělou formu válečného románu. Jednotlivé postupy nejsou ostře vymezeny a v mnoha částech jsou natolik náznakové, že je na samotném čtenáři, jak je bude vnímat. Rovněž celkové vyznění románu je do určité míry závislé na subjektivním vnímání čtenáře. Pokud bychom dílo hodnotili jako válečný román, jedná se o zdánlivě neutrální líčení válečných zážitků, počínaje padnutím hlavního hrdiny Billyho Pilgrima do německého zajetí až do událostí těsně následujících po bombardování Drážďan spojeneckými silami v únoru 1945.

Válečná dějová linie je však pouze jednou z několika dějových linií, které se v knize vyskytují. I bez znalostí reálií je z výpovědi hlavního hrdiny jasné, že se jedná o příběh autobiografický, který zanechal v autorovi hluboké psychické šrámy. Samotná stylizace hlavní postavy, která je téměř totožná i v dalších dějových liniích, je poněkud zvláštní a pro válečné romány ne příliš běžná. Autor chápe hlavního hrdinu (tedy sám sebe) jako naprostého outsidera a spíše groteskní loutku smýkanou událostmi, které nemůže sám žádným způsobem ovlivnit.

Lze říci, že již Billyho povolání optika je symbolem. Zdá se, že Billy vše vnímá „optikou“ válečné zkušenosti. I jeho vzpomínky na dětství jsou negativní a ani v manželství nedokáže najít hlubší harmonii. Nový a optimističtější pohled na život mu nabízejí pouze Tralfamadořané.

Díky všem extrémním situacím, do kterých se postava Billyho Pilgrima dostává, jen běžný realistický popis nestačí. Pro hlavní postavu je typická ironie a sarkasmus. Např. při komentování všech úmrtí stále opakuje „so it goes“. Každý den mu totiž jde o život, ale on sám vlastně ani neví, za co bojuje. Vnímání války se proto oklikou vrací ke Stephenu Craneovi, (*Rudý odznak odvahy*) kde vojáci nemají žádné ideály a snaží se pouze přežít z hodiny na hodinu. Oproti tomu Kurt Vonnegut ve svém románu *Jatka č. 5* navíc přidává motiv Billyho cestování časem jako únik z nesnesitelné reality.

Velmi působivá je hra s myšlením hlavního hrdiny Billyho Pilgrima. Jeho vnímání reality, přesvědčení o mimozemské civilizaci a celkový způsob života lze chápat jako psychologickou projekci prožitého traumatu. Toto trauma se odehrává

v jeho hlavě tak, že se snaží při náhlých vzpomínkách a myšlenkách na válku obelstít „zdravý rozum“ fikcí v podobě Tralfamadoru a jiných vzpomínek na svůj život. Billy tak cestuje časem a prostorem, neznámo kam a kdy. Retrospektiva v díle *Jatka č. 5* sice dokazuje postmodernistický styl tvorby, ale autor jej rozšiřuje ještě o další rozměr a zcela narušuje lineárnost textu – Billy jako cestovatel časem má taktéž vzpomínky na budoucnost.

Zážitky z války však stále zůstávají živou ránou v Billyho duši a čtenář tyto souvislosti neustále vnímá. Zbytečně umírá učitel Edgar Derby, civilní obyvatelé Drážďan i miliony lidí v koncentračních táborech a další desítky milionů vojáků na bojištích. Podobně nesmyslná je i smrt Billyho, která s válkou přímo souvisí, i když k ní dochází mnoho let po ní. Ve všech těchto případech je smrt násilná, absurdní, zbytečná; jinými slovy - je nepřijatelná. V této souvislosti mluví Martin Procházka o „*absolute otherness of death*“.⁸²

Na závěr bych chtěl říct, že mne vždy lákaly myšlenky o nesmyslnosti lidského počínání. Tím mám na mysli všechny ozbrojené konflikty minimálně v moderní historii, když už je naše planeta schopna z větší části nasytit převážnou část populace. My bychom se měli z naší blízké minulosti umět poučit a měli bychom být schopni těmto činům předcházet. Bohužel se tak neděje a namísto slov a víry v druhé používáme zástř a zbraně k jejich eliminaci. Protiválečná literatura upozorňuje na fakt, že válka je hrozivá a dílo *Jatka č. 5* by nám nemělo dát zapomenout, že jakékoli násilí je zlo.

Válka je aktuální v každé době a Vonnegut je hlasem proti.

⁸² Grotesque Events: Apocalypse and Otherness in Vonnegut's *Slaughterhouse-Five* in PROCHÁZKA, Martin. „Apocalypticism in American Cultural History 2: Revelations of the Other“. *Litteraria Pragensia*, 2005.

Resumé

The bachelor thesis deals with anti-war motifs and sci-fi elements in Kurt Vonnegut's novel *Slaughterhouse-Five* (1969). These anti-war and sci-fi elements correspond with the life of the main character Billy Pilgrim and his escapes from the reality. I have analyzed and described these motifs using the method of close reading.

The main character, Billy Pilgrim, is an alter ego of the author Kurt Vonnegut, who himself survived the air raid on Dresden in 1945. The story starts with Billy's capture by the German army. With other prisoners he moved to the area of the former slaughterhouse in Dresden. After a few weeks there is a huge air raid on the city. Billy and a small group of prisoners and a few guards survive. Prisoners have to clean the city off the dead corpses. These experiences have a deep influence on Billy's mind.

Several chapters deal with a description of the author's war experience. This experience is reflected in the portrait of the main character Billy Pilgrim. The strongest motifs in the story are the bombing of Dresden and the execution of Edgar Derby. The bombing of civilians is pure evil in every situation. Edgar Derby is executed at the very end of the war for an act of generosity – keeping an old teapot for his friends from the ruins of Dresden.

Billy Pilgrim always travels in time in his mind when he approaches a stressful situation. He never knows when and where he gets. He often travels to Tralfamadore. There live creatures that don't care about death. As they can see the world in four dimensions, time is flexible for them. These nihilistic elements are adopted by Billy Pilgrim and he uses them in his life. Due to that he can survive in spite of the unbearable reality. Sci-fi elements represent an interesting feature of this anti-war novel.

Each reader of the novel *Slaughterhouse-Five* can perceive the symbolism of the work differently. However, the main motif remains the war, its cruelty and absurdity.

Seznam použité literatury

Primární:

1. VONNEGUT, Kurt. *Jatka č. 5: aneb Křížová výprava dětí – povinný tanec se smrtí*. 1. Praha: Mladá fronta, 1973.
2. VONNEGUT, Kurt. *Slaughterhouse-five Or The Children's Crusade: A Duty-dance with Death:(5. Print.)*. Delacorte, 1969.

Sekundární:

1. BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8.
2. BOTTING, Fred. *Gothic romanced: consumption, gender and technology in contemporary fictions*. Routledge, 2008.
3. HILSKÝ, Martin. *Modernisté*. Praha: Torst, 1995.
4. HILSKÝ, Martin; ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernismu*. Odeon, Praha, 1993.
5. JACKSON, Rosemary. *Fantasy*. Routledge, 2013.
6. JERGOVÁ, Martina. *Vonnegut's Cradle: The United States as Reflected in Selected Novels by Kurt Vonnegut*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Tomáš Pospíšil, Dr.
7. JORDAN, David. *Atlas of World War II*. Bookmart Limited, 2009.
8. POSPÍŠIL, Ivo. *Světové literatury 20. století v kostce. Pod vedením I. Pospíšila zpracovali S. Dembická, J. Kovář, K. Křížová, P. Kyloušek a I. Přikrylová*. Praha: LIBRI, 1998.
9. PROCHÁZKA, Martin. „Apocalypticism in American Cultural History 2: Revelations of the Other“. *Litteraria Pragensia*, Vol. 15, No. 30, 2005; 79- 106.
10. PROCHÁZKA, Martin. *Lectures on American Literature*. Karolinum, 2002.
11. RULAND, Richard; BRADBURY, Malcolm. *Od puritanismu k postmodernismu: dějiny americké literatury*. Mladá fronta, 1997.
12. SLOCOMBE, William. *Nihilism and the Sublime Postmodern*. Routledge, 2013.

13. SOLCANI, Ján. *Determinismus v díle Kurta Vonneguta*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Seminář estetiky, 2013. 57s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Hana Rehulková.
14. ZELENKA, Petr. *Nové náboženství Kurta Vonneguta*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-76-3.